

ΕΘΝΙΚΟΝ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ
ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ:
Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Σ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ

ΘΕΜΑ: «ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΣΤΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ
ΘΕΩΡΗΣΗ.»

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:
ΝΙΚΗ ΛΑΛΑΟΥΝΗ
Α.Μ. 1340200300241

ΑΘΗΝΑ 2005

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα της παρούσης εργασίας είναι η συγκριτική θεώρηση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων στο Ελληνικό Σύνταγμα και στη Συνθήκη για τη Θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης που για συντομία έχει επικρατήσει να αποκαλείται «Ευρωπαϊκό Σύνταγμα».

Στο Ελληνικό Σύνταγμα τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα καταλαμβάνουν το Δεύτερο Μέρος και τα άρθρα 4 ως 25, υπό τον τίτλο «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα», ενώ στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα εκτείνονται στο Μέρος II, υπό τον τίτλο «Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης» και στα άρθρα II-61 ως II-114. Δικαιώματα με την ευρεία έννοια θεωρείται ότι προστατεύουν και τα άρθρα I-2, I-4, και κυρίως I-9 ως I-10 για τα «Θεμελιώδη Δικαιώματα και την Ιθαγένεια της Ένωσης» του Μέρους I της Συνθήκης.

Η ανάπτυξη του θέματος θα διαρθρωθεί σε δέκα κεφάλαια στα οποία θα παρουσιαστούν οι διατάξεις της Συνθήκης για τη Θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης και του Ελληνικού Συντάγματος που αφορούν στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, όπως αυτά αναφέρθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο, αφού πρώτα παρουσιαστεί συνοπτικά η ιστορική πορεία που οδήγησε στην αναγκαιότητα αποτύπωσης δικαιωμάτων για τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη συνέχεια και με βάση το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης θα επιχειρηθεί η συγκριτική μελέτη των διατάξεων στα δύο κείμενα.

Η παραπάνω πορεία παρουσίασης του θέματος θεωρήθηκε αναγκαία για την όσο το δυνατόν εξαντλητική ανάπτυξη του θέματος, ενώ δόθηκε έμφαση στην παρουσίαση και την προσπάθεια διασάφησης και συνοπτικής πρώτης ερμηνείας του μέρους του Ευρωπαϊκού Συντάγματος που αφορά στη θεμελίωση και προστασία των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των Ευρωπαίων πολιτών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ	ΣΕΛΙΔΑ
▪ <u>Εισαγωγή</u>	2
▪ Περιεχόμενα	3
▪ <u>Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στη Συνθήκη της Νίκαιας</u>	4
▪ <u>Από τη Συνθήκη της Νίκαιας στη Συνθήκη για τη Θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης</u>	7
▪ <u>Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και τα Θεμελιώδη Δικαιώματα</u>	8
▪ <u>Σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και δικαίωμα στην ελευθερία</u>	11
▪ <u>Ισότητα, αλληλεγγύη και δικαιώματα πολιτών</u>	14
▪ <u>Τα Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα στο Ελληνικό Σύνταγμα</u>	17
▪ <u>Συγκριτική θεώρηση των δικαιωμάτων στα δύο Συντάγματα</u>	18
▪ <u>Βασικά συμπεράσματα</u>	21
▪ <u>Περίληψη, λήμματα</u>	21
▪ <u>Βιβλιογραφία</u>	24

1. Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ¹

Η «Ευρώπη της Νίκαιας» εγγράφεται στην ιστορία της ευρωπαϊκής ενοποίησης κυρίως για την υιοθέτηση ενός κειμένου μεγάλης πολιτικής σημασίας σε ό,τι αφορά το κοινό πολιτισμικό υπόβαθρο της Ένωσης. Προϊόν των «κοινών συνταγματικών παραδόσεων» σε ό,τι αφορά την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων (άρθρο 6 Ε.Ε.)², ο *Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων* αποτελεί «κοινή διακήρυξη» τριών θεσμικών οργάνων της Ένωσης (του Συμβουλίου, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής), υιοθετείται δε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατά τη σύνοδό του στη Νίκαια (7 – 9/12/2000). Την απόφαση για την εκπόνηση του Χάρτη έλαβε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη σύνοδο της Κολωνίας (3 – 4/6/1999) «προκειμένου να καταστεί σαφής η προεξέχουσα σημασία και το εύρος των θεμελιωδών δικαιωμάτων στους πολίτες της Ένωσης.» Ο Χάρτης επομένως αποκτά ευθύς εξαρχής ένα δηλωτικό χαρακτήρα, προσδίδοντας συγκεκριμένο περιεχόμενο στις διατάξεις των άρθρων της Συνθήκης Ε.Ε. που αναγνωρίζουν ως θεμέλιο της Ένωσης «τις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους

¹ Σκανδάμης Ν., «Ευρωπαϊκό Δίκαιο – Θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ιστορική μορφολογία της Ευρωπαϊκής Ένωσης» εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2003, σελ. 116 – 120

² Άρθρο 6 (Πρώην άρθρο ΣΤ)

1. Η Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές στα κράτη μέλη.

2. Η Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου.

3. Η Ένωση σέβεται την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών της.

4. Η Ένωση διαθέτει τα μέσα που απαιτούνται για την επίτευξη των στόχων της και για την επιτυχή εφαρμογή των πολιτικών της.

Σκανδάμης Ν. (επιμ.), «Ευρωπαϊκό Δίκαιο – Κείμενα – Ιδρυτικές Συνθήκες», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2003, σελ. 8

δικαίου» (άρθρο 6 παρ. 1 Ε.Ε.). Το κράτος μέλος που θα αποστεί από τις αρχές αυτές εκτίθεται σε σοβαρές πολιτικές και νομικές κυρώσεις (μερική αναστολή των ενωσιακών και κοινοτικών δικαιωμάτων του) (άρθρα 6 και 7 Ε.Ε.)³. Το

³ Άρθρο 7 (Πρώην άρθρο Στ.1)

1. Το Συμβούλιο δύναται, βάσει αιτιολογημένης προτάσεως του ενός τρίτου των κρατών μελών, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή της Επιτροπής, αποφασίζοντας με την πλειοψηφία των τεσσάρων πέμπτων των μελών του και κατόπιν σύμφωνης γνώμης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, να διαπιστώσει την ύπαρξη σαφούς κινδύνου σοβαρής παραβίασης από κράτος μέλος αρχών που μνημονεύονται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, και να του απευθύνει κατάλληλες συστάσεις. Το Συμβούλιο, προτού προβεί στη διαπίστωση αυτή, ακούει το εν λόγω κράτος μέλος και δύναται, αποφασίζοντας με την ίδια διαδικασία, να ζητήσει από ανεξάρτητες προσωπικότητες να υποβάλουν εντός εύλογης προθεσμίας έκθεση για την κατάσταση στο εν λόγω κράτος μέλος.

Το Συμβούλιο επαληθεύει τακτικά ότι εξακολουθούν να ισχύουν οι λόγοι που οδήγησαν στη διαπίστωση αυτή.

2. Το Συμβούλιο, συνεργόμενο υπό τη σύνθεση Αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων, αποφασίζοντας ομόφωνα μετά από πρόταση του ενός τρίτου των κρατών μελών ή της επιτροπής και αφού λάβει τη σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, δύναται να διαπιστώσει την ύπαρξη σοβαρής και διαρκούς παραβίασης από κράτος μέλος αρχών που μνημονεύονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 6, αφού καλέσει την κυβέρνηση του εν λόγω κράτους μέλους να υποβάλει τις παρατηρήσεις της.

3. Εφόσον γίνει η αναφερόμενη στην παράγραφο 2 διαπίστωση, το Συμβούλιο δύναται να αποφασίσει, με ειδική πλειοψηφία, την αναστολή ορισμένων δικαιωμάτων τα οποία απορρέουν από την εφαρμογή της παρούσας Συνθήκης ως προς το εν λόγω κράτος μέλος, συμπεριλαμβανόμενων των δικαιωμάτων ψήφου του αντιπροσώπου της κυβέρνησης αυτού του κράτους μέλους στο Συμβούλιο. Ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, το Συμβούλιο λαμβάνει υπόψη τις πιθανές συνέπειες μιας τέτοιας αναστολής στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις φυσικών και νομικών προσώπων.

Οι υποχρεώσεις του εν λόγω κράτους μέλους, δυνάμει της παρούσας Συνθήκης, εξακολουθούν εντούτοις να δεσμεύουν αυτό το κράτος μέλος.

4. Το Συμβούλιο δύναται να αποφασίσει, εν συνεχεία, με ειδική πλειοψηφία, να μεταβάλει ή να ανακαλέσει μέτρα που έχουν ληφθεί σύμφωνα με την παράγραφο 3, ανάλογα με τις μεταβολές της καταστάσεως, η οποία οδήγησε στην επιβολή τους.

5. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, το Συμβούλιο αποφασίζει χωρίς να λαμβάνει υπόψη την ψήφο του αντιπροσώπου της κυβέρνησης του εν λόγω κράτους μέλους. Αποχές παρόντων ή αντιπροσωπευομένων μελών δεν εμποδίζουν τη θέσπιση αποφάσεων που αναφέρονται στην παράγραφο 2. Ως ειδική πλειοψηφία ορίζεται η αυτή αναλογία των σταθμισμένων ψήφων των αφορώμενων μελών του Συμβουλίου, όπως καθορίζεται στο άρθρο 205, παράγραφος 2 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Η παρούσα παράγραφος ισχύει και στην περίπτωση κατά την οποία δικαιώματα ψήφου έχουν ανασταλεί σύμφωνα με την παράγραφο 3.

6. Για τους σκοπούς των παραγράφων 1 και 2, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποφασίζει με πλειοψηφία δύο τρίτων των ψηφισάντων, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν την πλειοψηφία των μελών του.

περιεχόμενο του Χάρτη ήταν μεν προφανές, στο βαθμό που συμπίπτει προς ένα πολιτισμικό πυρήνα κοινό σε όλα τα κράτη μέλη, παρέμενε όμως αδήλωτο σε ό,τι αφορά τις ειδικότερες πτυχές του. Για το λόγο αυτό, η ανάδυση ενός τέτοιου κεκτημένου στο επίπεδο του διατυπωμένου κανόνα προϋπέθετε μια ευρεία νομιμοποιητική εξουσία σε εκείνους που θα διατύπωναν τον κανόνα. Η αυθεντική αποτύπωση, άσκηση μιας οιονεί συντακτικής εξουσίας, ανατέθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, στη σύνοδο της Κολωνίας (3 – 4/6/1999), σε ένα «σώμα» ευρείας νομιμοποιητικής βάσης: 15 αντιπρόσωποι αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων των κρατών – μελών, ένας αντιπρόσωπος του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 16 μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, 30 μέλη (ανά δύο) από τα εθνικά κοινοβούλια εργάσθηκαν ως μέλη του Σώματος, με την παρουσία τεσσάρων παρατηρητών, δύο από το ΔΕΚ και δύο από το Συμβούλιο της Ευρώπης (ο ένας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων). Το Σώμα ολοκλήρωσε τις εργασίες του την 2/10/2002. Υιοθέτησε ένα ολοκληρωμένο σύστημα προστασίας, το οποίο παραμένει αυστηρά στον πυρήνα των κοινών συνταγματικών παραδόσεων των κρατών μελών ενώ ταυτόχρονα αναγνωρίζει προνομιακή θέση στην ΕΣΔΑ (άρθρο 52 παρ. 3 X), υπό το φως της οποίας οφείλει να ερμηνεύεται. Σταθερό σημείο αναφοράς και ελέγχου, ο Χάρτης καθοδηγεί τον κοινοτικό νομοθέτη και δικαστή διαθέτοντας απλώς χαρακτήρα διακήρυξης. Προλειαίνεται όμως ο δρόμος για να του προσδοθεί νομική δεσμευτικότητα στο μέλλον. Η δομή του οργανώνεται γύρω από έξι αρχές-αξίες: *Αξιοπρέπεια* (άρθρα 1-5 X.Θ.Δ.), *Ελευθερία* (άρθρα 6-19 X.Θ.Δ.), *Ισότητα* (20-26 X.Θ.Δ.), *Αλληλεγγύη* (27-38 X.Θ.Δ.), *Δημοκρατία* (39-46 X.Θ.Δ.) και *Δικαιοσύνη* (47-50X.Θ.Δ.).⁴

όπ. παρ., σελ. 8 – 9

⁴ Βλ. αναλυτικά και εκ του σύνεγγυς τις σκέψεις του καθηγητή Γ. Παπαδημητρίου στα έργα του (Ο Χάρτης θεμελιωδών δικαιωμάτων. Σταθμός στη θεσμική ωρίμανση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Αθήνα 2001, 27 επ., Η συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Αθήνα 2002, 61 επ.), καθώς και P. Eeckhout, *The EU Charter of Fundamental Rights and the Federal Question*, CMLR 2002, 945.

2. ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ ΣΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΠΙΣΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Η νομική δεσμευτικότητα του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων έρχεται με τη Συνθήκη για τη Θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης. Μάλιστα η ένταξη του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο Σύνταγμα αποτελεί στοιχείο που πιστοποιεί την κοινωνική δυναμική που διανοίγεται, καθώς και την ενίσχυση του ρόλου της Ένωσης σε βάσεις υψηλότερης αυτονομίας. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων που υιοθετήθηκε το 2000 από την Ένωση αποτέλεσε μια σημαντική ποιοτική εξέλιξη. Παρέμεινε ωστόσο μέχρι σήμερα μια πολιτική διακήρυξη και τίποτα περισσότερο. Με το Σύνταγμα, ο Χάρτης αποκτά νομικά δεσμευτική υπόσταση (με το δεύτερο μέρος του Συντάγματος). Οι νομικές, πολιτικές και συνταγματικές προεκτάσεις της μετατροπής του Χάρτη από πολιτική διακήρυξη σε (νομικά) δεσμευτικό κείμενο είναι προφανείς για την πολιτική και θεσμική συγκρότηση της Ένωσης, αλλά και για την ενίσχυση της κοινωνικής ταυτότητας της Ένωσης.

Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων διακηρύσσει τις πολύμορφες αρχές και ελευθερίες που χαρακτηρίζουν το δυτικό κράτος σε ό,τι αφορά τη συγκρότηση μιας πολιτείας δικαίου και συνεπώς θωρακίζει ακόμα περισσότερο τους όρους υπό τους οποίους ασκείται η ευρωπαϊκή διακυβέρνηση. Για τους παραπάνω λόγους το κείμενο του Χάρτη έχει θεωρηθεί ότι αποτελεί έναν από τους πιο «προχωρημένους» και «ανοιχτούς» καταλόγους δικαιωμάτων και ελευθεριών στο σύγχρονο κόσμο.⁵

⁵ Παπαδημητρίου Γ., «Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα. Σταθμός στην ωρίμανση της Ε.Ε.», Αλιβιζάτος Ν., «Για ένα «ναι», χωρίς μεμψιμοιρίες», Σκανδάλης Ν., «Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα ως σύμβολο, ως διεθνής υπόσταση, ως πολιτική εγγύηση», Ιωακειμίδης Π., «Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα», στο άρθρο του Κοδέλλα Σ. (επιμ.) «Το νέο Σύνταγμα της Ευρώπης», εφημ. Το Καποδιστριακό, Παρασκευή 1 Απριλίου 2005, σελ. 6 – 7

3. ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Με το νέο Σύνταγμα η Ευρωπαϊκή Ένωση μετεξελίσσεται θεσμικά, ισχυροποιεί τη θέση της στον κόσμο και καθίσταται μια Ένωση πιο αποτελεσματική, πιο δημοκρατική και πιο κοντά στον πολίτη. Η συμπερίληψη του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Σύνταγμα της Ευρώπης, η οποία θεωρείται ως η σημαντικότερη, ίσως, καινοτομία του Συντάγματος, θα προσφέρει στους πολίτες μεγαλύτερη σαφήνεια και βεβαιότητα για δικαιώματα που προκύπτουν από την ιθαγένεια της Ένωσης και θα συμβάλλει σε μια πιο δίκαιη και κοινωνική Ευρώπη.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση υπήρξε πάντοτε υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Σε δήλωσή της στις 10 Δεκεμβρίου 1998, σε συνέχεια του εορτασμού της πεντηκοστής επετείου της Παγκόσμιας Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ, η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τόνισε την τοποθέτησή της υπέρ της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και προσδιόρισε τις κατευθύνσεις και τα συγκεκριμένα μέτρα που σκόπευε να υιοθετήσει. Τον Ιούνιο του 1999, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας αποφάσισε να προβεί στη σύνταξη ενός Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, στον οποίο προσδιορίζονται οι έννοιες της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της ιθαγένειας και της δικαιοσύνης. Τον Δεκέμβριο του 2000, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας προέβη στην πανηγυρική διακήρυξη του Χάρτη αυτού ενώ η Ευρωπαϊκή Συνέλευση αποφάσισε να τον ενσωματώσει στο Μέρος II του Συντάγματος της Ευρώπης. Με την ενσωμάτωση του στο Σύνταγμα, ο Χάρτης αποκτά νομικά δεσμευτική ισχύ για την Ένωση, τους θεσμούς, τα όργανα και τις υπηρεσίες της, καθώς και για τα ίδια τα κράτη μέλη⁶.

⁶ Στεφάνου Κ., στο άρθρο του Τσιάρα Γ. «Ευρωσύνταγμα – Ο γνωστός άγνωστος της ζωής μας», ΒΗΜΑgazino, εφημ. Το Βήμα, Κυριακή 8 Μαΐου 2005, αριθ. 238, σελ. 72 – 78

❖ Τα δικαιώματα του πολίτη

Η αναβάθμιση του ρόλου των πολιτών στην Ένωση αποτυπώνεται και εξειδικεύεται σε μια σειρά νέων ρυθμίσεων που δημιουργούν συνολικά ένα νέο πλαίσιο για τη συμμετοχή των πολιτών στην ευρωπαϊκή ενοποίηση. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων περιλαμβάνει σε ενιαίο κείμενο, για πρώτη φορά στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το σύνολο των αστικών, πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των ευρωπαϊών πολιτών καθώς και όλων των προσώπων που ζουν στην επικράτεια της Ένωσης. Τα δικαιώματα αυτά ομαδοποιούνται σε έξι μεγάλα κεφάλαια: «Αξιοπρέπεια», «Ελευθερία», «Ισότητα», «Αλληλεγγύη», «Ιθαγένεια», «Δικαιοσύνη». Βασίζονται ιδίως στα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναγνωρίζονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τις συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τον ευρωπαϊκό κοινωνικό Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης και τον κοινοτικό Χάρτη των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων, καθώς και άλλες διεθνείς συμβάσεις στις οποίες έχουν προσχωρήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση ή τα κράτη μέλη της.

Ο Χάρτης εγγυάται το σεβασμό της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα του ανθρώπου, και υπερασπίζεται μια κοινωνία που έχει ως ερείσματα τον πλουραλισμό, την ανοχή, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη και την απουσία διακρίσεων. Επίσης, επικυρώνει ορισμένες θεμελιώδεις ελευθερίες, όπως η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των αγαθών, των υπηρεσιών, των κεφαλαίων καθώς και την απαγόρευση διακρίσεων λόγω ιθαγένειας.

Όσον αφορά στην ευρωπαϊκή ιθαγένεια, αυτή προστίθεται στην αντίστοιχη εθνική και παρέχει ορισμένα επιπλέον δικαιώματα: δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής σε όλο το έδαφος της Ένωσης, δικαιώματα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, καθώς και στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές, διπλωματική και προξενική προστασία στο έδαφος τρίτων χωρών, δικαίωμα

αναφοράς προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, δικαίωμα προσφυγής στον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή, δικαίωμα αναφοράς στα θεσμικά και συμβουλευτικά ευρωπαϊκά όργανα στη γλώσσα του και δικαίωμα να λαμβάνει απάντηση στην ίδια γλώσσα.

4. ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Σύμφωνα με το Σύνταγμα, η Ένωση βασίζεται σε αξίες, όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ελευθερία, η ισότητα, η δημοκρατία, το κράτος δικαίου και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτές οι αξίες είναι κοινές για τα κράτη μέλη, σε μια κοινωνία πολυφωνίας, ανοχής, αλληλεγγύης, δικαιοσύνης και απαγόρευσης των διακρίσεων. Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων που ενσωματώθηκε στο Μέρος II του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, περιλαμβάνει σε ενιαίο κείμενο το σύνολο των αστικών, πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των ευρωπαϊών πολιτών, αλλά και όλων των προσώπων που ζουν στην επικράτεια της Ένωσης. Τα δικαιώματα αυτά ομαδοποιούνται (όπως έχει ήδη αναφερθεί) σε έξι μεγάλα κεφάλαια: «Αξιοπρέπεια», «Ελευθερίες», «Ισότητα», «Αλληλεγγύη», «Ιθαγένεια», «Δικαιοσύνη».

Αξιοπρέπεια

Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια δεν αποτελεί μόνο θεμελιώδες δικαίωμα αυτή καθαυτή, αλλά αποτελεί την ίδια τη βάση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Στο κεφάλαιο που αφορά στο σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας τονίζεται ότι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να γίνεται σεβαστή και να προστατεύεται ενώ κανείς δεν μπορεί να καταδικαστεί σε θανατική ποινή ούτε να εκτελεστεί. Στο ίδιο κεφάλαιο καθορίζονται και οι κανόνες που πρέπει να τηρούνται στο πλαίσιο της ιατρικής και της βιολογίας, όπως η απαγόρευση της κλωνοποίησης των ανθρώπινων όντων, οι ευγονικές πρακτικές ή η μετατροπή του ανθρώπινου σώματος σε πηγή κέρδους. Απαγορεύονται επίσης τα βασανιστήρια, η δουλεία και η αναγκαστική εργασία καθώς και η εμπορία των ανθρωπίνων όντων. Η πρόνοια αυτή απορρέει άμεσα από την αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και λαμβάνει υπόψη νεοφανείς μορφές οργανωμένου εγκλήματος, όπως η οργάνωση

κερδοσκοπικών κυκλωμάτων παράνομης μετανάστευσης ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

Ελευθερίες

Στο κεφάλαιο «Ελευθερίες» κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια. Σύμφωνα με τον Χάρτη, κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του και στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που του αφορούν. Η πνευματική ιδιοκτησία προστατεύεται επίσης ενώ κανείς δεν μπορεί να στερηθεί την ιδιοκτησία του, παρά μόνον για λόγους δημόσιας ωφέλειας, στις περιπτώσεις και υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στον νόμο, και έναντι δίκαιης και έγκαιρης αποζημίωσης για την απώλειά της.

Στο δικαίωμα της εκπαίδευσης περιλαμβάνεται η ευχέρεια δωρεάν παρακολούθησης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης καθώς και η πρόσβαση στην επαγγελματική και συνεχή κατάρτιση. Κάθε πρόσωπο επίσης, έχει δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Το δικαίωμα αυτό συνεπάγεται την ελευθερία μεταβολής θρησκευματος ή πεποιθήσεων, καθώς και την ελευθερία εκδήλωσης του θρησκευματος ή των πεποιθήσεών του, ατομικά ή συλλογικά, δημοσία ή κατ' ιδίαν, με τη λατρεία, την εκπαίδευση, την άσκηση των θρησκευτικών καθηκόντων και τις τελετές.

Όσον αφορά στην ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών, χωρίς την ανάμειξη δημοσίων αρχών και αδιακρίτως συνόρων. Από την ελευθερία της σκέψης και της έκφρασης συνάγεται και το δικαίωμα της ελευθερίας των τεχνών και της επιστημονικής έρευνας.

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει επίσης το δικαίωμα επαγγέλματος και το δικαίωμα προς εργασία και καθορίζει ότι κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα να εργάζεται και να ασκεί το επάγγελμα που επιλέγει ελεύθερα. Επιπλέον, κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να ιδρύει συνδικαλιστικές οργανώσεις και να

προσχωρεί σε αυτές για την υπεράσπιση των συμφερόντων του. Σύμφωνα με το Σύνταγμα κάθε πολίτης της Ένωσης είναι ελεύθερος να αναζητεί απασχόληση, να εργάζεται, να εγκαθίσταται ή να παρέχει υπηρεσίες σε κάθε κράτος μέλος. Οι υπήκοοι τρίτων χωρών δε, που έχουν άδεια να εργάζονται στο έδαφος των κρατών μελών δικαιούνται συνθηκών εργασίας αντίστοιχων με εκείνες που απολαμβάνουν οι πολίτες της Ένωσης.

Τέλος, το Κεφάλαιο «Ελευθερίες» διασφαλίζει το δικαίωμα ασύλου και παρέχει προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, απέλασης και έκδοσης. Σύμφωνα με το Σύνταγμα, κανένας δεν μπορεί να απελαθεί ή να εκδοθεί προς κράτος όπου διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να του επιβληθεί η ποινή του θανάτου ή να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση.

5. ΙΣΟΤΗΤΑ, ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΩΝ

Η κεντρική θέση που κατέχουν τα ανθρώπινα δικαιώματα στο Σύνταγμα της Ευρώπης καταδεικνύεται από το γεγονός ότι αυτά συμπεριλαμβάνονται στο Μέρος II του Συντάγματος, δημιουργώντας μια ισχυρή νομική βάση για την ουσιαστική προστασία τους. Οι πολίτες όμως της Ένωσης, παράλληλα με τα θεμελιώδη δικαιώματα, απολαμβάνουν και όλα τα δικαιώματα που προκύπτουν από την ευρωπαϊκή ιθαγένεια που καθιερώνει το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα. Με την καθιέρωση της ευρωπαϊκής ιθαγένειας, η Ένωση τοποθετεί τους πολίτες της στην καρδιά της δράσης της, δημιουργώντας γι' αυτούς ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

Ιθαγένεια

Το Σύνταγμα αναγνωρίζει και προστατεύει τις βασικές ελευθερίες που χαρακτήριζαν το ευρωπαϊκό οικοδόμημα από την ίδρυσή του, όπως την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων. Αυτές οι ελευθερίες, μαζί με άλλα δικαιώματα, όπως αυτό του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, εντάσσονται στο πλαίσιο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από την καθιέρωση της ιθαγένειας της Ένωσης από το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές εκλογές και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, στο κράτος μέλος της κατοικίας του, υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν και για τους υπηκόους του εν λόγω κράτους. Ακόμη, το Σύνταγμα ορίζει ότι οι Ευρωπαίοι πολίτες απολαμβάνουν το δικαίωμα διπλωματικής και προξενικής προστασίας, το δικαίωμα αναφοράς στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθώς και προσφυγής στον Ευρωπαϊκό Διαμεσολαβητή και αλληλογραφίας με τα κοινοτικά όργανα σε μια από τις γλώσσες της Ένωσης. Κάτω από το ίδιο κεφάλαιο, το Σύνταγμα απαριθμεί κι άλλα δικαιώματα που αφορούν στη δημοκρατική ζωή της Ένωσης, όπως το δικαίωμα συμμετοχής

στη δημοκρατική ζωή και το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής.

Συνοπτικά, τα δικαιώματα που απορρέουν από την ιθαγένεια της Ένωσης και περιλαμβάνονται στο άρθρο I-10:

- δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και ελεύθερης διαμονής·
- δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο , καθώς και στις δημοτικές εκλογές·
- δικαίωμα στη διπλωματική και προξενική προστασία·
- δικαίωμα των πολιτών να υποβάλουν αναφορά στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και να απευθύνονται στον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή·
- δικαίωμα των πολιτών να απευθύνονται εγγράφως στα θεσμικά και στα συμβουλευτικά όργανα σε μία από τις γλώσσες του Συντάγματος και να λαμβάνουν απάντηση στην ίδια γλώσσα.

Το άρθρο I-10 υπενθυμίζει επίσης ότι η ιθαγένεια της Ένωσης προστίθεται στην εθνική ιθαγένεια και δεν την αντικαθιστά.

Ισότητα

Στόχος της Ένωσης είναι επίσης, η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων και η προώθηση της δικαιοσύνης και της κοινωνικής προστασίας. Σύμφωνα με την αρχή της ισότητας των πολιτών, που κατοχυρώνεται με το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, όλοι οι πολίτες δικαιούνται ίσης αντιμετώπισης από τα όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης. Το Σύνταγμα απαγορεύει επίσης, κάθε μορφή διάκρισης με βάση την εθνικότητα, το φύλο, την κοινωνική προέλευση ή το χρώμα, ενώ σέβεται απόλυτα την πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική ποικιλομορφία.

Το Σύνταγμα αναγνωρίζει και προστατεύει τα δικαιώματα

του παιδιού και των ηλικιωμένων καθώς και την κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρίες. Γενικά, ενισχύει την προστασία όχι μόνο των δύο φύλων αλλά και όλων των κοινωνικών ομάδων.

Αλληλεγγύη

Κάτω από το κεφάλαιο «Αλληλεγγύη» κατοχυρώνονται όλα τα δικαιώματα που αφορούν στην εργασιακή ζωή των πολιτών της Ένωσης, όπως το δικαίωμα των εργαζομένων στην ενημέρωση και στη διαβούλευση στο πλαίσιο της επιχείρησης, η προστασία σε περίπτωση αδικαιολόγητης απόλυσης ή η διαπραγμάτευση και σύναψη συλλογικών συμβάσεων.

Με το Σύνταγμα κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε υγιεινές, ασφαλείς και αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας στις οποίες συμπεριλαμβάνεται το όριο μέγιστης διάρκειας εργασίας, οι εβδομαδιαίες περίοδοι ανάπαυσης καθώς και η ετήσια περίοδος αμειβόμενων διακοπών. Κάθε εργαζόμενος επίσης, έχει το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλειας που του εξασφαλίζει προστασία σε περιπτώσεις όπως η μητρότητα, η ασθένεια ή το εργατικό ατύχημα. Το Σύνταγμα μεριμνά επίσης για την προστασία του περιβάλλοντος και την προστασία του καταναλωτή.

Το Σύνταγμα απαγορεύει την εργασία των παιδιών. Η ελάχιστη ηλικία για την ανάληψη εργασίας δεν μπορεί να είναι μικρότερη από την ηλικία κατά την οποία λήγει η υποχρεωτική σχολική φοίτηση, ενώ οι νέοι που εργάζονται πρέπει να απολαμβάνουν συνθηκών εργασίας προσαρμοσμένων στην ηλικία τους, έτσι ώστε να μην βλάπτεται η ανάπτυξή τους και να μην τίθεται σε κίνδυνο η εκπαίδευσή τους.

6. ΤΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα προστατεύονται, όπως ήδη αναφέρθηκε, στο Ελληνικό Σύνταγμα από τις διατάξεις του Δεύτερου Μέρους (άρθρα 4 ως 25) υπό τον τίτλο «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα».

Στα άρθρα αυτά προστατεύεται η ανθρώπινη αξία, η ελευθερία και η ισότητα, οι οποίες εξειδικεύονται σε επιμέρους δικαιώματα που πάντα πηγάζουν και αναφέρονται στις παραπάνω αρχές, στο τρίπτυχο της προστασίας των δικαιωμάτων.

Συγκεκριμένα, προστατεύονται με τις αντίστοιχες διατάξεις η ζωή και η σωματική και ψυχική ακεραιότητα, η προσωπική ελευθερία και ασφάλεια, η ιδιωτική σφαίρα, η ελευθερία της θρησκείας, της γνώμης και της πληροφορίας, η επικοινωνία, η πνευματική δημιουργία και η διδασκαλία, καθώς και η ελευθερία συνάθροισης και ένωσης (συλλογικές ελευθερίες).

Ως προς την οικονομική ελευθερία προστατεύεται η εργασία, η συνδικαλιστική ελευθερία και η συλλογική αυτονομία (συλλογικές συμβάσεις εργασίας).

Η ισότητα προστατεύεται από το Σύνταγμα και στη μορφή της γενικής αρχής της ισότητας και στις ειδικές μορφές της, με κυριότερες την ισότητα των φύλων, την ισότητα της αμοιβής της εργασίας, την ίση πρόσβαση στις δημόσιες λειτουργίες και τη φορολογική ισότητα, που αποτελούν κάποιες από τις αμέσως αναφερόμενες στο Σύνταγμα μορφές. Άλλες επιπλέον ειδικές μορφές ισότητας είναι η ισότητα της ψήφου και των πολιτικών κομμάτων, που συνάγονται από τις συνταγματικές διατάξεις.

Η αξία του ανθρώπου αναλύεται στο Σύνταγμα στο σεβασμό της αξίας του ανθρώπου, στην ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας και στο δικαίωμα ιθαγένειας.

Για την προστασία δε των ατομικών δικαιωμάτων το σύνταγμα προβλέπει τη διοικητική και τη δικαστική προστασία από προσβολές που προέρχονται είτε από το κράτος είτε από ιδιώτες.

7. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΑ ΔΥΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι τα δικαιώματα που προστατεύονται από τα δύο Συντάγματα, δηλαδή από το Ελληνικό Σύνταγμα και από το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης που περιλαμβάνεται στη Συνθήκη για τη Θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης, δε διαφέρουν ως προς το περιεχόμενο, αλλά ως προς τη μορφή και τον τρόπο προστασίας. Συγκεκριμένα, οι πτυχές της ανθρώπινης ατομικής και κοινωνικής ζωής που προστατεύονται είναι οι ίδιες στο εθνικό και στο ευρωπαϊκό Σύνταγμα, ωστόσο έχει δοθεί διαφορετικό ειδικό βάρος στη μορφή, την έκταση και τον τρόπο προστασίας, κυρίως επειδή ο σκοπός που εξυπηρετούν τα δύο κείμενα είναι διαφορετικός.

Ειδικότερα, το εθνικό Σύνταγμα αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο ολόκληρης της εθνικής έννομης τάξης και τη βάση πάνω στην οποία στηρίζεται το νομικό οικοδόμημα. Ορίζει στην αναγκαία έκταση και με την αναγκαία σαφήνεια τις καταστατικές αρχές και τα δικαιώματα που χτίζουν το σύνολο της εθνικής ζωής. Αντιθέτως, το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα είναι η σύνοψη όλων των προηγούμενων ευρωπαϊκών συνθηκών, υπό την έννοια ότι συμπεριλαμβάνει σε ένα κείμενο τις καταστατικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνθήκες, από την ΕΚΑΧ, την ΕΚΑΕ και τις πρώτες συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων μέχρι τη Συνθήκη της Νίκαιας.

Εφόσον δε η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα μόρφωμα οικονομικού αρχικά προσανατολισμού με έντονα στοιχεία διεθνούς οργανισμού, είναι φανερό πως βάρος δίνει στην προαγωγή ακριβώς των οικονομικών στόχων που θέτει⁷. Η

⁷ Βλ. και Κουβέλη Φ., «Για το «Ευρωσύνταγμα» - Ένας διάλογος που δεν έγινε και πρέπει να γίνει» στην ειδική έκδοση της εφημ. Το Παρόν «Το Ευρωσύνταγμα προστατεύει το κατεστημένο και όχι τους λαούς και τα εθνικά κράτη – Χάνουμε την ταυτότητά μας;», 3 Απριλίου 2005 αρ. φύλ. 647, σελ. 7: «Πρόκειται για μια συνθήκη, η οποία αναγορεύει το νεοφιλελευθερισμό σε αρχή της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αρνείται την κατοχύρωση με δεσμευτικότητα των κοινωνικών δικαιωμάτων, διαχωρίζοντάς τα από τα ατομικά δικαιώματα».

Αλλά και Τραυλό – Τζανετάκο Δ. στο άρθρο των Κατσού Ν. και Κουβαρά Η. «Δύο καθηγητές της Νομικής Αθηνών μιλούν για το Ευρωσύνταγμα», εφημ. Podium,

πολιτική ενοποίηση είναι σχετικά πρόσφατος στόχος που υλοποιείται με μάλλον αργούς ρυθμούς και ακολουθεί την οικονομική προοπτική της Ένωσης. Τα δικαιώματα που θεμελιώνονται λοιπόν στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα αφενός μεν έχουν έντονο τον οικονομικό χαρακτήρα, αφετέρου δε στοχεύουν σε μία μέλλουσα πολιτική σύγκλιση που όμως παρουσιάζει πολύ μεγαλύτερες δυσκολίες από την οικονομική λόγω κυρίως των διαφορετικών πολιτισμικών, κοινωνικών και πολιτικών καταβολών καθενός από τους ευρωπαϊκούς λαούς.

Ο οικονομικός λοιπόν χαρακτήρας που υιοθετείται στη διαμόρφωση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων δημιουργεί μάλλον αρνητικό αντίβαρο προς την κοινωνική και την πολιτική φύση που οφείλουν να έχουν τα δικαιώματα, ενώ οι πολιτισμικές διαφορές των λαών της Ευρώπης καθιστούν το τελικό κείμενο του Χάρτη ευάλωτο σε επιθέσεις σχετικές με τη σταθερότητα του⁸.

Μάιος 2005, αρ. φύλλ. 12, σελ 7: «Η κυρίαρχη ιδεολογία της ευρωπαϊκής Συνταγματικής Συνθήκης είναι ο οικονομικός φιλελευθερισμός και ύπατη αρχή του ο ακραίος ανταγωνισμός.»

⁸ Βλ. και Παπαθεμελή Σ., «Η παγκοσμιοποίηση δεν είναι ατύχημα – Μπορεί να ελεγχθεί» στην ειδική έκδοση της εφημ. Το Παρόν όπ. παρ., σελ. 5: « Το λεγόμενο Σύνταγμα σίγουρα δεν είναι το ζητούμενο, αλλά με όρους κοινής λογικής και συνεκτίμηση των δεδομένων των ενδοευρωπαϊκών συσχετισμών της ατλαντικής κηδεμονίας, το κείμενο της Συνθήκης είναι αποτέλεσμα συμβιβασμών και συγκεκριμένου ιδεολογικοπολιτικών και υλικών συμφερόντων.»

Αλλά και Νικολόπουλου Η., «Ευρωπαϊκή Συνταγματική Συνθήκη και ελληνικό Σύνταγμα», όπ. παρ., σελ 11: «Μεταξύ των προϋποθέσεων [...] για να περιοριστεί η εθνική κυριαρχία είναι να μη θίγονται με την υπερψήφιση από την ελληνική Βουλή της συνθήκης οι βάσεις του δημοκρατικού πολιτεύματος, τις οποίες και θίγει το «δημοκρατικό έλλειμμα» με την ηπιότερη διατύπωση, που υπάρχει στα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. [...] και η κατοχύρωση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως διασφαλίζονται από τα αντίστοιχα άρθρα του Συντάγματός μας (κυρίως τα άρθρα 1 μέχρι 25 προκειμένου για τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα [...]) και δεν διασφαλίζονται από την ελλιπή και σκόπιμα ανεπαρκή Χάρτα των θεμελιωδών δικαιωμάτων που περιέχεται στο «Ευρωπαϊκό Σύνταγμα».»

Όπως και Χουντή Ν., «Όχι στο Ευρωσύνταγμα – Δημοψήφισμα και στην Ελλάδα», όπ. παρ., σελ. 28: «Δεν κατοχυρώνει, συρρικνώνει τα κοινωνικά δικαιώματα των ευρωπαίων πολιτών και είναι πίσω από τα περισσότερα εθνικά Συντάγματα στον τομέα αυτόν. Π.χ. το δικαίωμα στην εργασία (άρθρο 22 του ελληνικού Συντάγματος) στο Ευρωσύνταγμα γίνεται δυνατότητα για επιλογή εργασίας και επαγγέλματος. Ακόμα, όπου υπάρχει σε διακηρυκτικό επίπεδο η αναγνώριση δικαιωμάτων, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν προβλέπονται τα μέσα και οι διαδικασίες για την υλοποίησή τους. Με αυτόν τον τρόπο τα κοινωνικά δικαιώματα μετατρέπονται σε κοινωνική δυνατότητα».

Παρόλα αυτά στο κείμενο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος είναι ιδιαίτερα προσηγμένη η αναφορά στα οικονομικά δικαιώματα των εργαζομένων. Για παράδειγμα κατοχυρώνεται το δικαίωμα στην ενημέρωση και στη διαβούλευση εντός της εταιρίας, δικαίωμα που δεν υπάρχει στο Ελληνικό Σύνταγμα.

Σημαντική διαφορά προς το Ελληνικό Σύνταγμα είναι πως η προστασία των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται με το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αντιτάσσεται σε πράξεις και παραλείψεις των οργάνων της Ένωσης, καθώς και σε τυχόν αυθαιρεσίες των κρατικών οργάνων όταν εφαρμόζουν το Ευρωπαϊκό Δίκαιο. Αντίθετα στο εθνικό Σύνταγμα ισχύει η «τριτενέργεια» των συνταγματικών δικαιωμάτων (πιο ορθά «διαπροσωπική ενέργεια»): δηλαδή και κατά τη διάταξη του άρθρου 25,1γ) «τα δικαιώματα (του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου) ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν».

8. ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την παραπάνω σύντομη παρουσίαση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων όπως αυτά αναφέρονται και προστατεύονται από το Ελληνικό Σύνταγμα και από τη Συνθήκη για τη Θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης (στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης) προκύπτει ότι και στα δύο Συντάγματα τα δικαιώματα που προστατεύονται βασίζονται στις ευρωπαϊκές ρίζες (που ανατρέχουν στον ευρωπαϊκό διαφωτισμό) και έχουν κοινό θεμέλιο την ανθρώπινη αξία, την ελευθερία και την ισότητα. Ωστόσο στο Ελληνικό Σύνταγμα είναι εμφανής η συνέχεια των δικαιωμάτων και η άμεση σύνδεσή της με τη δημοκρατική βάση της πολιτείας, ενώ στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα τα δικαιώματα προστατεύονται πάντα στο πλαίσιο της οικονομικής βάσης που έχει τεθεί ως θεμέλιο της Ένωσης των ευρωπαϊκών κρατών και ως εκ τούτου υστερούν σε σύγκριση προς το εθνικό Σύνταγμα ως προς τη σφαιρική προστασία και κατοχύρωσή τους. Σε κάθε πάντως περίπτωση ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης αποτελεί ένα πλήρες κείμενο για την ανάδειξη και προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη σε μία κοινωνία δημοκρατίας και ελεύθερης αγοράς.

9. ΘΕΜΑ: Τα Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα στο Ελληνικό και στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα. Συγκριτική θεώρηση.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα ατομικά και τα κοινωνικά δικαιώματα προστατεύονται στο Δεύτερο Μέρος του Ελληνικού Συντάγματος και στο Μέρος II της Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης υπό τον τίτλο «Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης». Τα θεμέλια των δικαιωμάτων και στις δύο περιπτώσεις είναι η ανθρώπινη αξία, η ελευθερία και η ισότητα,

ενώ στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην οικονομική έκφανση και προστασία των δικαιωμάτων. Επιπλέον το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα έχει δεσμευτική ισχύ για τα όργανα της ευρωπαϊκής Ένωσης και τα κράτη – μέλη, ενώ το ελληνικό Σύνταγμα δεσμεύει όλα τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που διαβιούν ή δραστηριοποιούνται στην ελληνική επικράτεια.

ΛΗΜΜΑΤΑ

Ελληνικό Σύνταγμα (Δεύτερο Μέρος)

Συνθήκη της Νίκαιας

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης

Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης (Μέρος II)

Θεμέλια Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων

Ανθρώπινη αξία, ελευθερία, ισότητα

Δικαιώματα πολιτών

Νομικά δεσμευτική ισχύς

«τριτενέργεια», δεσμευτικότητα

οικονομικά ερείσματα

προστασία δικαιωμάτων

SUBJECT: The Individual and Social Rights in
Greek and in the European Constitution. Comparative
regard.

SUMMARY

The individual and social rights are protected in the Second Part of Greek Constitution and in Part II of the Treaty on the establishment of Constitution of Europe under the title "Chart of Fundamental Rights of the Union". The foundations of rights in both cases are human value, freedom and equality, while in European Constitution is given particular accent in the economic expression and protection of rights. Moreover the European Constitution has binding force for the bodies of European Union and the member states, while the Greek

Constitution commits everyone that lives or is activated in the Greek territory.

ENTRIES

Greek Constitution (Second Part)

Treaty of Nice

Chart of Fundamental Rights of Union

Treaty on the establishment of Constitution of Europe (Part II)

Foundations of Map of Fundamental Rights

Human value, freedom, equality

Rights of citizens

Law binding force

constraining

economic bases

protection of rights

10. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

- Δαγτόγλου Π., «Ατομικά Δικαιώματα – τόμοι Α΄-Β΄», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2005
- Δημητρόπουλος Α., «Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό Μέρος», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2005
- Eeckhout P., “The EU Charter of Fundamental Rights and the Federal Question”, CMLR 2002
- Μαυριάς Κ., «Συνταγματικό Δίκαιο», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2004
- Παπαδημητρίου Γ., «Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων – Σταθμός στη Θεσμική Ωρίμανση της Ευρωπαϊκής Ένωσης» Αθήνα 2001
- Του ιδίου, «Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Αθήνα 2002
- Του ιδίου (εισαγωγή – επιμέλεια), «Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα», εκδ. Σαββάλα, Αθήνα 2005
- Σκανδάμης Ν., «Ευρωπαϊκό Δίκαιο – Θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Ιστορική μορφολογία της Ευρωπαϊκής Ένωσης» εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2003
- Του ιδίου (επιμ.), «Ευρωπαϊκό Δίκαιο – Κείμενα – Ιδρυτικές Συνθήκες», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2003
- «Το Σύνταγμα της Ευρώπης – Το Σύνταγμα που εγκρίθηκε από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων – Παρουσίαση στον πολίτη», Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο 2004

ΑΡΘΡΑ – ΜΕΛΕΤΕΣ – ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ

- Κοντιάδης Ξ., «Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και η ενίσχυση της κοινωνικής διάστασης της ευρωπαϊκής ενοποίησης»,

- Ηλιοπούλου – Στράγγα Τ., «Η θέση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. στο σύστημα προστασίας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.», Ερευνητικός Όμιλος Φοιτητών Νομικής, Διημερίδα με θέμα «Quo vadis Europa? Η Συνθήκη για την Θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης», πρακτικά διημερίδας, Αθήνα 17/18 Μαρτίου 2005
- Παπαδημητρίου Γ., «Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα. Σταθμός στην ωρίμανση της Ε.Ε.», Αλιβιζάτος Ν., «Για ένα «ναι», χωρίς μεμψιμοιρίες», Σκανδάλης Ν., «Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα ως σύμβολο, ως διεθνής υπόσταση, ως πολιτική εγγύηση», Ιωακειμίδης Π., «Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα», στο άρθρο του Κοδέλλα Σ. (επιμ.) «Το νέο Σύνταγμα της Ευρώπης», εφημ. Το Καποδιστριακό, Παρασκευή 1 Απριλίου 2005, σελ. 6 –7
 - Στεφάνου Κ., στο άρθρο του Τσιάρα Γ. «Ευρωσύνταγμα – Ο γνωστός άγνωστος της ζωής μας», ΒΗΜΑgazino, εφημ. Το Βήμα, Κυριακή 8 Μαΐου 2005, αριθ. 238, σελ. 72 – 78
 - Δρόσος Ι., Τραυλός – Τζαννετάκος Δ., στο άρθρο των Κατσού Ν., Κουβαρά Η. «Δύο καθηγητές της Νομικής Αθηνών μιλούν για το Ευρωσύνταγμα», εφημ. Podium, Μάιος 2005, αρ. φύλλ. 12, σελ. 7
 - «Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα – Το προσχέδιο που ενέκριναν οι 25», εφημ. Απογευματινή, ειδική έκδοση, Κυριακή 22 Ιουνίου 2003
 - «Το Σύνταγμα της Ευρώπης», εφημ. Ελεύθερος Τύπος, ειδική έκδοση, Μάρτιος 2005
 - Λυσσαρίδης Β., Παπαθεμελής Σ., Κουβέλης Φ., Νικολόπουλος Η., Πανούσης Γ., Αλευρομάγειρος Δ., Φίλιας Β., Μαρκοπουλιώτης Γ., Ψιλογένης Χ., Κασιμάτη Κ., Μηλιαράκης Π., Ήφαιστος Π., Χουντής Ν., Νεάρχου Π. στην ειδική έκδοση «Το Ευρωσύνταγμα προστατεύει το κατεστημένο και όχι τους λαούς και τα εθνικά κράτη – Χάνουμε την ταυτότητά μας;», εφημ. Το Παρόν, 3 Απριλίου 2005, αρ. φύλλ. 647

- Βεργόπουλος Κ., «Ευρωσύνταγμα και ανταρσία της κοινωνίας», εφημ. Ελευθεροτυπία, Παρασκευή 27 Μαΐου 2005
- Μπερσή Ε., «Η μάχη της Γαλλίας», Κ, εφημ. Η Καθημερινή, Κυριακή 29 Μαΐου 2005, τ. 104, σελ. 36 – 52

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

- <http://www.greeklaws.com/pubs/index.php?type=01&rtyp e=dep>
(άρθρα και μελέτες καθηγητών Νομικής σχετικά με τα Συνταγματικά Δικαιώματα)
- <http://www.greeklaws.com/pubs/index.php?type=02&rtyp e=students>
(εργασίες προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών Νομικής σχετικές με τα Συνταγματικά Δικαιώματα)
- http://ue.eu.int/cms3_fo/showPage.asp?id=735&lang=el& mode=g
(διαδικτυακός τόπος του Συμβουλίου της Ε.Ε. με ενδιαφέρουσες πληροφορίες, πολιτικές αγορεύσεις και φωτογραφίες από την τελετή υπογραφής της Συνθήκης για τη θέσπιση συντάγματος της Ευρώπης).
- <http://futurum2005.eun.org/ww/el/pub/futurum2005/info rmation/constitution.htm>
(ιστοσελίδα του προγράμματος της Ε.Ε. «Άνοιξη της Ευρώπης του 2005» με μια σύντομη αναφορά στο ευρωπαϊκό σύνταγμα).
- http://europa.eu.int/constitution/index_el.htm
(η βασική ιστοσελίδα της Ε.Ε. σχετικά με το ευρωπαϊκό σύνταγμα, με πληροφορίες οι οποίες απευθύνονται «σε ένα ευρύ φάσμα αναγνωστών: από εκείνους που επιθυμούν μια σύντομη και γενική μορφή του μέχρι εκείνους που αναζητούν λεπτομερείς πληροφορίες ή τηλεφόρτωση γραφικών»).
- http://www.ekem.gr/frames_gr.html

(διαδικτυακός τόπος του Ελληνικού Κέντρου Ευρωπαϊκών Μελετών με ελεύθερη πρόσβαση σε άρθρα μελετητών σχετικά με το ευρωπαϊκό σύνταγμα και τη διαδικασία επικύρωσης του).

- <http://www.euro-ombudsman.eu.int/speeches/en/2004-10-15.htm>

(ομιλία του ευρωπαίου διαμεσολαβητή σχετικά με το ευρωπαϊκό σύνταγμα στα πλαίσια σχετικού συνεδρίου στη Χάγη, τον Οκτώβριο του 2004).

- <http://www.europe4me.gr>

(ο κύριος ελληνικός διαδικτυακός τόπος σχετικά με το ευρωπαϊκό σύνταγμα).

- http://europa.eu.int/constitution/1000debates/index.cfm?page=dsp_content_page&lng_id=8

(ιστοσελίδα του προγράμματος της Ε.Ε. «1000 συζητήσεις για την Ευρώπη» - μια προσπάθεια ενημέρωσης των ευρωπαίων πολιτών σχετικά με το ευρωπαϊκό σύνταγμα).

- http://www.epp-ed.org/constitution/default_en.asp

(ιστοσελίδα του κόμματος EPPED του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου σχετικά με το ευρωπαϊκό σύνταγμα, με ενδιαφέρουσες πληροφορίες, ιστορικά στοιχεία και τα σχετικά δελτία τύπου του εν λόγω κόμματος).

- http://europa.eu.int/comm/public_opinion

(ιστοσελίδα του ευρωπαϊκού τμήματος ανάλυσης της κοινής γνώμης, η οποία περιέχει διάφορες στατιστικές αναλύσεις σχετικές με το ευρωπαϊκό σύνταγμα και την αντιμετώπιση του από την πλευρά των πολιτών - βλ. ιδίως http://europa.eu.int/comm/public_opinion/archives/ebs/ebs214_en_first.pdf).

- http://www.eliamep.gr/_admin/upload/269_lgr.PDF

(σύνοψη των λεχθέντων σε δημόσια συζήτηση διοργανωθείσα από το Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής στις 12 Ιανουαρίου 2005 στο Ζάππειο)

- <http://www.cosac.org/en/info/ratification/ratification/>

(η διαδικασία επικύρωσης του ευρωπαϊκού συντάγματος σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες με άμεση ενημέρωση αναφορικά

με τις εξελίξεις)

- <http://www.european-referendum.org/basics/el/>

(ιστοσελίδα της εκστρατείας ευρωπαϊκού δημοψηφίσματος)

- http://europa.eu.int/roadtoconstitution/index_el.htm

(τα σημαντικότερα στάδια της θεσμικής μεταρρύθμισης της Ε.Ε. προς ένα ευρωπαϊκό σύνταγμα)

- http://europa.eu.int/scadplus/constitution/index_el.htm

(το ευρωπαϊκό σύνταγμα μέσα από τις σελίδες του SCADPlus)

- <http://www.parliament.gr/ergasies/nomosxedia/EisigisiEpiteptron/k-eurocun-eis.pdf>

(το ελληνικό νομοσχέδιο για την κύρωση της Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης)